

Een halve eeuw broedvogel- onderzoek op de Korendijkse Slikken

Gert Huijzers & Gerard Ouweneel

Om de effecten van de aanstaande sluiting van het Haringvliet op de avifauna te kunnen meten, besloot een team vogelaars in 1969 de broedvogels te inventariseren van zowel de Korendijkse Slikken onder Goudswaard als van de tegenovergelegen Beninger Slikken op Putten. Samen zijn beide gebieden bekend als 'de Spuimond'. Dit artikel spitst zich toe op de gang van zaken op de Korendijkse Slikken. In 1970 werd het Haringvliet afgesloten. Dat leidde tot een verzoeting van het milieu en het goeddeels wegvallen van het tij. Op dat eerste broedvogelonderzoek kwam een vervolg, maar pas vanaf rond 1980 werd jaarlijks geteld op de Korendijkse Slikken. Met inbegrip van de monitoring van 1969 is inmiddels een broedvogeloverzicht van de Korendijkse Slikken te presenteren dat een tijdvak van 45 jaren omvat. In die periode veranderden zowel de terreinomstandigheden ter plekke als de Nederlandse avifauna.

Het gebied

Het buitendijks gelegen studiegebied vormt de uiterste zuidwestpunt van de Hoeksche Waard, daar waar het Spui zijn monding heeft in het Haringvliet. Ouweneel et al. (1970, 1985) geven een terreinbeschrijving van de Korendijkse Slikken van vóór 1970 en van de gebeurtenissen in de periode 1970-'85. Vóór 1970 bestond het gebied uit twee delen. Gerekend vanaf de hoofdwaterkering was er eerst een graslandstrook met de fraaie naam Polder 's Lands Bekade Gorzen. Dit iets ontzilte grasgors lag ingeklemd tussen de buitendijk en het tweede gebiedsdeel, de eigenlijke Korendijkse Slikken. Getijdenkreeken doorsneden dit nauwelijks begaanbare terrein, waarin enorme arealen riet, ruwe bies en zeebies floreerden. Bij laagwater in het Haringvliet viel voor de Korendijkse Slikken een tot twee- tot driehonderd meter brede slikzone droog. Zowel riet als biezen waren in commerciële exploitatie. Het 90 ha metende aaneengesloten biezenveld van de Korendijkse Slikken was het grootste in Nederland. Na 1970 was het met dit samenspel van riet, biezen, slik en het altijd in beweging zijnde water gedaan. Het nagenoeg tijloos geworden milieu verzoette, een oeverafkalving kwam op gang van circa tien meter per jaar en de riet- en biezenvelden verruigden. Binnen een paar jaar loonde het niet langer de riet- en biezencultuur voort te zetten. In dit relaas duiden wij de beide terreindelen van vóór 1970 aan

met Korendijkse Slikken.

Na de milieuschok van 1970 brak een ongewisse tijd aan, waarin het voortbestaan van de Korendijkse Slikken als natuurgebied aan een zijden draad hing, laat staan dat men de aanwezige potenties oppakte om via een gericht beheer de verruigde riet- en biezenarealen om te vormen tot een grasgors. Eerst nadat in maart 1977 de eigenaar aanving met de ontginning van de Korendijkse Slikken, reageerde Den Haag met een ongekennde, een ieder verbazende snelheid door bliksemsnel tot een voorlopige aanwijzing ingevolge de Natuurbeschermingswet te komen. Een plaquette in de kijkhut aan de Westdijk herinnert aan die stormachtige dagen, waarin uiteindelijk het voortbestaan van de Korendijkse Slikken als

Waar het terrein sterker begroeid raakt daar lopen de aantallen van de Blauwborst terug.
Foto: Gert Huijzers.

Met de prachtige baltsvlucht van de Bruine Kiekendief breekt echt de lente aan. Foto: Gert Huijzers.

natuurgebied bestendiging kreeg. Anderhalf jaar later werden de toen nog 330 ha metende Korendijkse Slikken doorspeeld naar Natuurmonumenten. Daarna zou de oppervlakte nog slinken, want pas in het najaar van 1984 kwam de oeververdediging gereed. Dat was veertien jaar na de sluiting van het Haringvliet. Toen waren daarin nog eens tientallen hectaren weggevloeid. De ligging van de Korendijkse Slikken en 's Lands Bekade Gorzen van het Haringvliet is te zien in Figuur 1.

Avifauna vóór 1970

De eerste documentatie over de vogels van de Korendijkse Slikken lezen we in een brief van 5 april 1939 van Tom Lebret aan Gerrit Brouwer. Lebret nam er drie dagen eerder circa driehonderd Grauwe Ganzen waar, 'waanzin-

nig veel Wulpen' en veel Tureluurs, Goudplevieren, Bonte Strandlopers, een Zwarte Ruiters en verder Smienten, Wilde Eenden, Pijlstaarten en Wintertalingen. Met de constatering 'Er stonden verschillende schiethutten maar we konden geen inboorlingen vinden om te vragen wie de jachtgerechtigde was', besloot Lebret zijn ervaringen op de Korendijkse Slikken in een verslag dat verder bol stond van vogelbeschermingskwesities waarvoor hij Brouwers aandacht vroeg.

Waardevol en inzichtverruimend is een door Rob Lathouwers (1955) samengesteld rapport dat de excursieresultaten bundelt van Rotterdamse NJN-ers die in de periode 1942-'55 in totaal twintigmaal naar Goudswaard togen, meestal in het winterhalfjaar, echter ook in augustus en mei. Hun aandacht ging vooral

Figuur 1 - Ligging van de Korendijkse Slikken en 's Lands Bekade Gorzen aan het Haringvliet. Fragment van de Topografische Kaart 1:25.000.

Een halve eeuw broedvogelonderzoek op de Korendijkse Slikken

uit naar watervogels en steltlopers. Van de laatste groep waren toen zowel de soortdiversiteit als de aantallen hoger dan tegenwoordig, hetgeen te maken zal hebben met de brakke getijdenslikken van vóór 1970. Alleen Kieviten en Goudplevieren zijn er tegenwoor-

dig meer. Bij enkele cijfers fronsen we nu de wenkbrauwen: vierhonderd Zomertalingen (!?) op 18 augustus 1943 en vierduizend Pijlstaarten op 20 februari 1944. De waarnemer van toen (C. van Geel) noteerde dat tijdens de jachtloze oorlogsjaren de aantallen eenden

'De Punt' in 2013, bebost en beschermd door een oeververdediging.
Foto: Gert Huijzers.

'De Punt', het zuidwestelijk uiteinde van de Korendijkse Slikken in 1981. De overgang van een verdwijnende riet- en biezencultuur naar een 'parklandschap' is in volle gang.
Foto: Gert Huijzers.

Het weidevogellandschap anno 2013: Brandgans en Grutto!
Foto: Gert Huijzers.

Knobbelzwaan	J	Kluut	O	Braamsluiper	O
Zwarte Zwaan	I	Kievit	J	Grasmus	J
Brandgans	J	Kleine Plevier	I	Tuinfluiter	J
Grote Canadese Gans	O	Wulp	I	Zwartkop	J
Grauwe Gans	J	Grutto	J	Sprinkhaanzanger	J
Soepgans	O	Kemphaan	V	Snor	V
Middelste Zaagbek	J	Tureluur	J	Spotvogel	O
Bergeend	J	Watersnip	V	Bosrietzanger	J
Nijlgans	J	Bruine Kiekendief	J	Kleine Karekiet	J
Tafeleend	O	Blauwe Kiekendief	?	Rietzanger	J
Kuifeend	J	Havik	J	Grote Karekiet	V
Zomertaling	O	Buizerd	J	Boomkruiper	O
Slobeend	J	Ransuil	O	Winterkoning	J
Krakeend	J	Velduil	V	Spreeuw	I
Smient	?	Grote Bonte Specht	O	Merel	J
Wilde Eend	J	IJsvogel	O	Zanglijster	J
Wintertaling	O	Torenvalk	O	Grauwe Vliegenvanger	I
Kwartel	I	Boomvalk	I	Roodborst	O
Patrijs	V	Ekster	J	Nachtegaal	O
Fazant	J	Gaai	O	Blauwborst	J
Fuut	J	Zwarte Kraai	J	Gekraagde Roodstaart	I
Holenduif	J	Pimpelmees	J	Roodborsttapuit	O
Houtduif	J	Koolmees	J	Tapuit	I
Zomertortel	I	Matkop	O	Heggenmus	J
Turkse Tortel	I	Veldleeuwerik	J	Gele Kwikstaart	J
Koekoek	J	Oeverzwaluw	O	Witte Kwikstaart	J
Watteral	O	Boerenzwaluw	J	Graspieper	J
Waterhoen	O	Huiszwaluw	V	Vink	J
Meerkoet	J	Cetti's Zanger	J	Groenling	J
Roerdomp	V	Staartmees	O	Putter	J
Blauwe Reiger	I	Tjiftjaf	J	Kneu	J
Scholekster	J	Fitis	J	Rietgors	J

J = jaarlijks; ieder jaar broedend
 O = onregelmatig; regelmatig maar niet ieder jaar broedend
 I = incidenteel broedend
 V = verdwenen; niet meer broedend

Tabel 1 - Statusoverzicht van alle broedvogels (96) van de Korendijkse Slikken in de periode 1969-2013.

omhoogschoten, een fenomeen dat destijds ook Lebret signaleerde. Gemeten naar de huidige situatie is de vaststelling 'Buizerd af en toe wintergast' veelzeggend. Van de Visarend lezen we 'vóór 1940 voor het laatst gezien'. Van twee op 20 februari 1944 waargenomen Poelsnippen zouden we nu natuurlijk meer willen weten. Schattingen van de aantallen broedvogels ontbreken. De zangers worden afgedaan met de mededeling dat Kleine Karekiet, Rietzanger, Snor, Veldleeuwerik en Gele Kwikstaart

present waren. Ten minste zo interessant zijn de soorten die onvermeld blijven, waarbij het meest in het oog loopt het ontbreken van Kolgans en Brandgans. De laatste domineert tegenwoordig het jaar rond de vogelscene op de Korendijkse Slikken. Ouweneel bezocht de Korendijkse Slikken voor het eerst op 30 mei 1955. Toen vloog er een man Grauwe Kiekendief. Vanaf 1961 waren de Korendijkse Slikken een paar maal per jaar excursiedoel. 's Zomers waren er altijd Grote Karekieten, Baardmannen, niet

De Gele Kwikstaart handhaaft zich erg moeilijk.
Foto: Gert Huijzers.

zelden een Roerdomp en op 's Lands Bekade Gorzen zaten Kemphanen. In 1962 broedde er mogelijk een Paapje. Door alle krekens en het meters hoge riet kostte het tijd de topografie van de 350 ha metende Korendijkse Slikken te leren kennen. Vanaf 1966 kwam het tot aantalsschattingen van enkele beeldbepalende soorten broedvogels.

Voor degene die nu vanaf de hoek in de Westdijk uitkijkt, is het moeilijk voorstelbaar hoezeer het gebied zich vóór 1970 presenteerde als twee volslagen verschillende broedbiotopen met elk een eigen broedavifauna. 's Lands Bekade Gorzen bezat een weidevogelgemeenschap. De avifauna van de riet- annex biezenvelden van de eigenlijke Korendijkse Slikken was relatief soortenarm als gevolg van het instabiele milieu. De op de opgeworpen heuvels staande rietschelven boden nestgelegenheden voor soorten als Hout- en

Holenduif, Merel, Bergeend, Ransuil en aan Witte Kwikstaarten.

Broedvogels 1969-2013

Bij de presentatie van de broedvogels vanaf 1969-'70 zijn ruwweg drie periodes te onderscheiden. Allereerst is dat een periode van landschappelijk verval tot 1978, het jaar waarin het terrein naar Natuurmonumenten ging. Daarna volgde een periode van geleidelijke restauratie tot 1984, waarna een derde tijdvak inzette waarin de beheerseffecten zich gingen manifesteren, resultaten die leidden tot een indrukwekkende ontplooiing van de avifauna. Rond de eeuwwisseling ving een vierde periode aan, in feite opnieuw eentje van verval. Hierover leest u meer.

Tabel I geeft een overzicht van alle soorten die in het tijdvak 1969-2013 jaarlijks, onregelmatig en incidenteel broedden, alsook die

Voor de afsluiting in 1970 heerste eb en vloed in het Haringvliet en trok het water zich bijna dagelijks tientallen meters terug.
Foto: Gerard Ouweneel.

	Zomer- taling	Slobeend	Krakeend	Schol- ekster	Kievit	Grutto	Tureluur	Veld- leeuwerik	Gras- pieper	Gele Kwikstaart
1969	4	25	1	5	20	23	35	27	20	17
1978	1	25	9	7	38	23	19	32	35	5
1980	1	28	7	11	58	41	20	18	53	15
1981	2	39	12	10	56	37	21	37	71	12
1982	2	31	2	15	84	58	21	50	92	15
1983	3	-	3	18	117	89	30	-	-	-
1984	3	-	11	37	197	116	36	-	-	12
1985	3	-	5	31	192	96	23	-	-	-
1986	3	-	6	32	190	102	26	-	-	-
1987	3	35	24	29	209	139	34	-	-	-
1988	2	62	25	28	187	114	36	-	-	-
1989	1	71	22	25	147	114	31	45	53	8
1990	4	45	-	25	113	123	33	69	85	9
1991	5	63	24	29	73	126	35	61	59	8
1992	3	60	46	32	84	113	38	43	48	8
1993	5	62	33	36	116	110	36	45	39	15
1994	2	56	45	31	160	124	52	56	39	22
1995	5	50	36	25	149	109	49	61	45	16
1996	5	56	47	29	187	116	49	58	48	17
1997	6	50	50	45	193	123	57	53	44	17
1998	7	46	54	37	199	125	54	46	40	5
1999	3	58	60	43	223	111	57	60	50	4
2000	1	49	62	30	197	93	47	65	37	9
2001	1	34		28	193	101	69	50	-	-
2002	1	34	33	25	240	88	68	47	30	5
2003	0	11	19	31	207	94	71	31	32	3
2004	4	30	22	27	249	93	75	41	25	3
2005	2	25	23	33	184	83	64	45	21	9
2006	2	14	23	24	185	80	62	32	21	5
2007	2	16	28	27	177	66	57	53	19	1
2008	1	9	17	23	146	67	52	32	21	4
2009	1	11	23	26	66	45	28	52	18	2
2010	1	6	14	19	89	50	27	48	14	4
2011	0	6	10	19	97	34	30	43	9	5
2012	2	13	1	16	69	29	24	44	8	1
2013	0	12	5	15	100	37	23	40	8	2

Tabel 2 - Weidevogels van de Korendijkse Slikken met aantal broedvogels of aantal territoria.

verdwenen. De getalsmatige ontwikkelingen en trends bij een aantal karakteristieke broedvogelsoorten die de Korendijkse Slikken herbergt (of herbergde) zijn ondergebracht in een serie grafieken. In totaal hebben in die 45 jaren 96 soorten vogels op de Korendijkse Slikken gebroed. Van deze soorten zijn per jaar de aantallen paren bekend. Van een aantal soorten die verdwenen zijn of waarvan de aantallen afnamen, staan we niet paf.

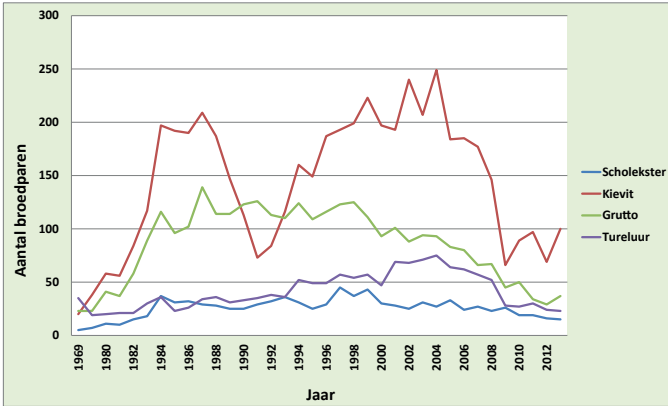
Het betreft nogal wat zomervogels of Rode Lijst-soorten.

De gang van zaken bij de weidevogels in dit land is kritiek. De ontwikkelingen voor de soorten die voor de Korendijkse Slikken aspectbepalend zijn of waren, worden apart weergegeven (Figuur 2 tot en met 4). Het aantal broedparen van deze weidevogelsoorten is te zien in Tabel 2.

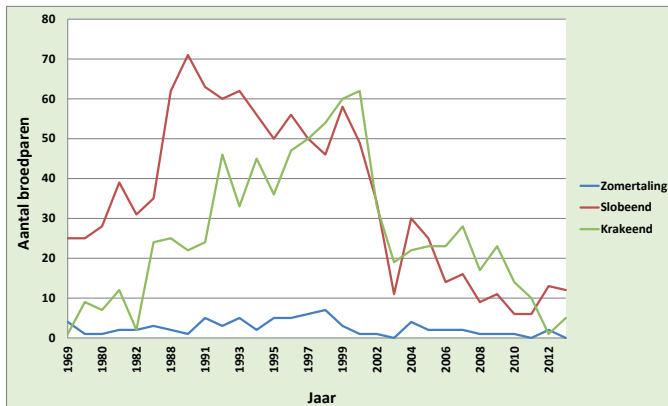
Periode 1971-'78

De veranderingen in het aanzien van de Korendijkse Slikken die zich na de sluiting van het Haringvliet voltrokken, tekenden zich spoedig af. Drie weken na de ingreep, op 22 november 1970, stelde Ouweneel massale overafkalving vast. In de daaropvolgende

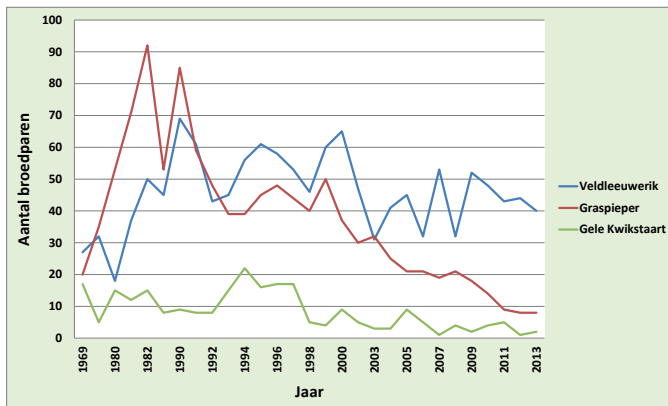
zomer – die van 1971 – manifesteerde zich reeds alom de verruiging door Braam, Engewortel, Haagwinde en Harig Wilgenroosje in de riet- en biezenvelden. De onomkeerbare uitdroging en de verzoeting van de Korendijkse Slikken verliepen snel. Helaas bleef na de monitoring van 1969 de

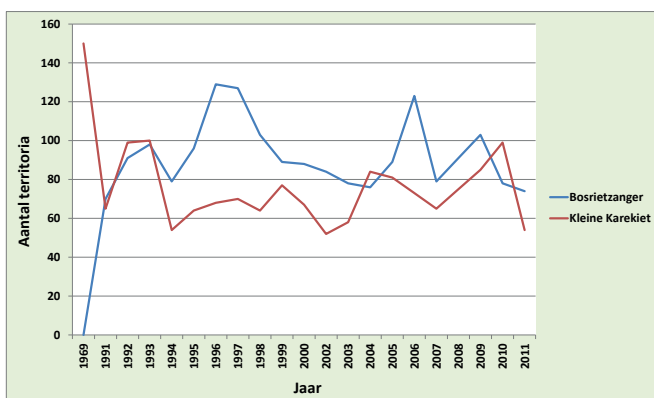
Figuur 2 - Aantal broedparen van Scholekster, Kievit, Grutto en Tureluur over de periode 1969-2013.

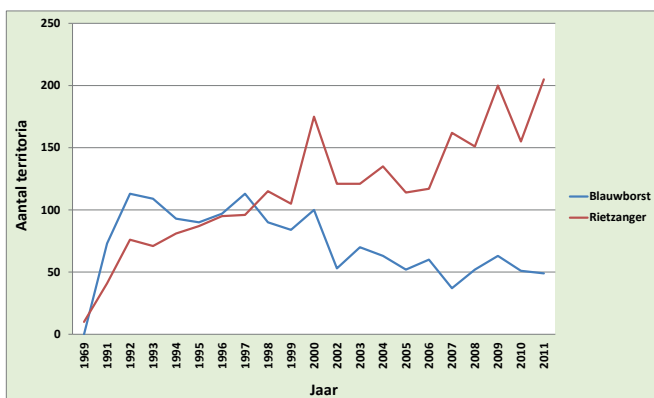
Figuur 3 - Aantal broedparen van Zomertaling, Slobeend en Kraakeend over de periode 1969-2013.

Figuur 4 - Aantal broedparen van Veldleeuwerik, Graspieper en Gele Kwikstaart over de periode 1969-2013.

Figuur 5 - Aantal territoria van Bosrietzanger en Kleine Kerekiet over de periode 1969-2013.

Figuur 6 - Aantal territoria van Blauwborst en Rietzanger over de periode 1969-2013.

De populatie van de Graspieper in dit gebied lijkt in een vrije val te zijn geraakt. Het aantal territoria is de laatste jaren minder dan tien.
Foto: Gert Huijzers.

eerste jaren na de ingreep van 1970 een integraal broedvogelonderzoek uit. Pas in 1978 was het zover. Toen bleek dat een aantal soorten van het stabiele (zoetwater)milieu zich op de Korendijkse Slikken hadden gevestigd. Voorts ook de Patrijs, die kennelijk toen nog binnendijks over een zodanige surpluspopulatie beschikte dat hij daaruit de verruigende

Korendijkse Slikken kon annexeren. Met een verbazingwekkende populatie-explosie was in die verruiging de Bosrietzanger de grote overwinnaar (Figuur 5). Voorts verschenen Blauwborsten. In Figuur 6 is het verloop voor deze soort getoond in relatie met dat van de Rietzanger. In de wegwijnende rietvelden liepen Snor en Baardman op hun laatste benen. Met uitzondering van de Kemphaan en de Zomertaling bleven de weidevogels op 's Lands Bekade Gorzen op het niveau van 1969. Met deze beide soorten ging het in de jaren zeventig landelijk mis. Ondertussen zaten de bij het gebied betrokken instanties elkaar in de haren. De eigenaar van de Korendijkse Slikken zag de lucratieve riet- en biezeenteelt verdwijnen. Bovendien moest hij toezien hoe het terrein verdween in het Haringvliet. Toen in de zomer van 1978 het broedvogelonderzoek weer werd opgepakt, was er zicht op behoud van het gebied en tekende zich onder het bewind van Natuurmonumenten een beloftevolle doorstart af.

Periode 1979-'84

Natuurmonumenten voerde een doordacht plan uit met twee hoofddoelen. Het verruigende rietland werd grotendeels omgevormd tot open grasland. Voorts kwamen financiële middelen beschikbaar voor de aanleg van een oeververdediging, die bestond uit een directe oeverwal aan de Spuizijde en een vóóroeververdediging aan de Haringvlietkant. Dit kostbare karwei kwam pas in 1984 gereed. Twee brede krekken die vanuit het Haringvliet respectievelijk het Spui de Korendijkse Slikken binnengaan, behielden hun open monding op het buitenwater.

Om tot grasland te komen koos Natuurmonumenten ervoor om jaarlijks in blokken van 40 à 50 ha te maaien en vervolgens jongvee in te scharen op basis van een dichtheid van ruwweg twee stuks per hectare. Om diverse redenen zag Natuurmonumenten af van een jaarrondbegrazing. Ter bevordering van de diversiteit besloot men om op circa een kwart van de totale oppervlakte de vegetatie haar gang te laten gaan.

Parallel aan de veranderende terreinomstandigheden wijzigde ook de avifauna. Het

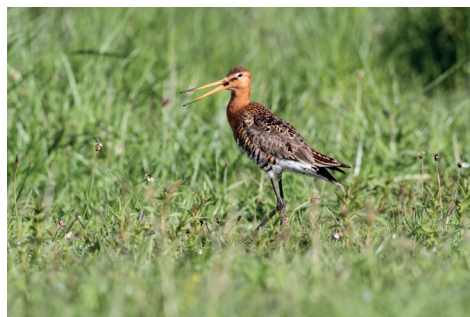
aantalsverloop van zeven kernsoorten weidevogels laat zien hoezeer deze van meet af aan het nieuw ter beschikking gekomen grasland annexeerden (Figuren 2-4). Het aantal broedparen van de voorheen uitsluitend op 's Lands Bekade Gorzen broedende Grutto vervijfvoudde tussen 1978 en 1984. Als gevolg van de annexatie door ruigtevogels namen het aantal soorten en de aantallen in omvang toe. De Middelste Zaagbek vestigde zich en de Krakend begon aan een groeispurt. Baardman en Snor, karaktersoorten van de pre-afsluitperiode verdwenen nagenoeg of geheel. Als in de gehele natie beleefde de Bruine Kiekendief een welkome comeback.

Periode vanaf 1985

Vijf hoofdelementen beïnvloedden de veranderingen in de avifauna. Twee hiervan waren of zijn van lokale aard. Dat zijn in de eerste plaats de landschappelijke veranderingen als gevolg van de Haringvlietsluiting, met veertien jaren later de omvorming van het grootste deel van de Korendijkse Slikken tot grasgors. De tweede ommekeer was de komst van broedende ganzen, in het bijzonder

De Kleine Karekiet wordt vooral aangetroffen in de krekken van de onbekade gorzen.
Foto: Gert Huijzers.

De 'koning van de Korendijkse Slikken' heeft veel terrein verloren en broedt nu bijna uitsluitend op het onbekade gedeelte tussen de vele honderden broedende Brandganzen.
Foto: Gert Huijzers.

Tot 1975 namen de diverse 'rietheuvels' een markante plaats in het landschap in, met Witte Kwikstaarten, Ransuil, Bergeenden en Holenduiven als vaste broedvogels.
Foto: Gert Huijzers.

Overzicht van de Korendijkse Slikken, waarbij de bruin getinte delen de 'ruigtegebieden' vormen. Links bovenin ligt de 'De Punt', op de tweesprong van het Haringvliet en het Spui.

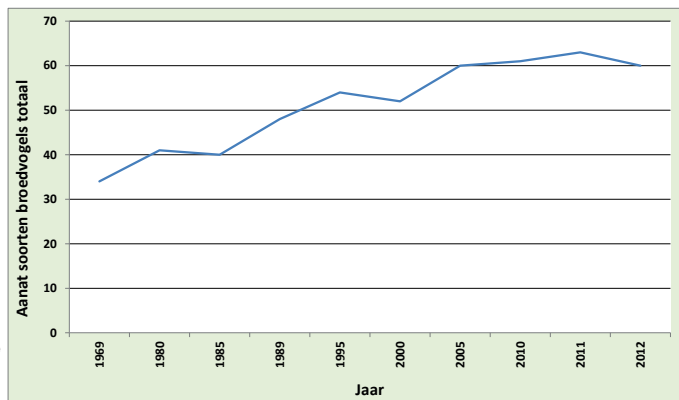
de Brandgans, een gebeuren dat overigens niet alleen voor de Korendijkse Slikken opgaat. Drie andere factoren zijn nationaal en/of Europees. Dat zijn de terugkeer van roofvogels – die rond 1970 als gevolg van de pesticidenperiode nagenoeg ontbraken – en voorts de crisis bij de weidevogels. De vijfde

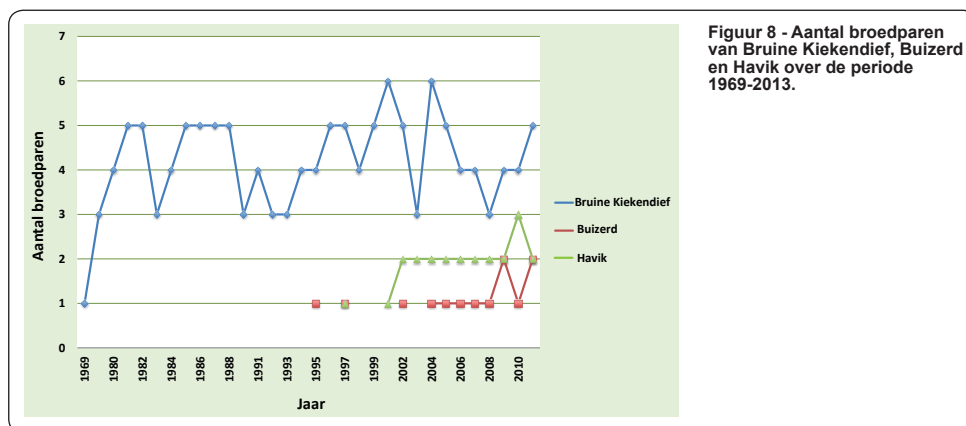

In 1976 werd een aanzet gegeven tot het maaien van het overwoekerende riet, waardoor meer weiland werd gecreëerd voor de weidevogels. Foto: Gert Huijzers.

factor zijn de neerwaartse aantaltrends die een deel van de zomervogels te zien geven. Voeg bij deze vijf elementen de soorten die het als broedvogel voor de wind gaat (bijvoorbeeld Kraakeend, Middelste Zaagbek, Cetti's Zanger en Grote Zilverreiger, een soort die op de Korendijkse Slikken in het winterhalfjaar veel aanwezig is, met zelfs een slaapplek langs één van de krekken) en het is voorstelbaar dat iemand die voor het laatst rond 1970 op de Korendijkse Slikken naar vogels keek, zich thans bij een weerzien in de ogen zal wrijven: de veranderingen zijn indringend. In de ongemoeid gelaten terreindelen vestigde zich het standaardpakket ruigtesoorten. De vegetatiesuccessie gaat daar nog steeds door met onder andere een doorgeschoten bos bij de monding van het Spui in het Haringvliet. Parallel aan dit proces neemt de soortendiversiteit van de ruigte/bosvogelgemeenschap nog steeds toe. De landschappelijke metamorfose die de Korendijkse Slikken/'s Lands Bekade

Figuur 7 - De totale ontwikkeling van het aantal soorten broedvogels in de Korendijkse Slikken en 's Lands Bekade Gorzen over de periode 1969-2013.

Figuur 8 - Aantal broedparen van Bruine Kiekendief, Buizerd en Havik over de periode 1969-2013.

De Rietgors is één van de karakteristieke vogels van de onbekade gorzen. De aantallen zijn aantallen over een grote reeks van jaren stabiel.
Foto: Gert Huijzers.

Gorzen vanaf 1969 ondergingen, droeg eraan bij dat het aantal zekere soorten broedvogels van 34 in 1969 opliep naar 96 over alle jaren, met sinds 2002 gemiddeld zestig soorten per jaar (Figuur 7).

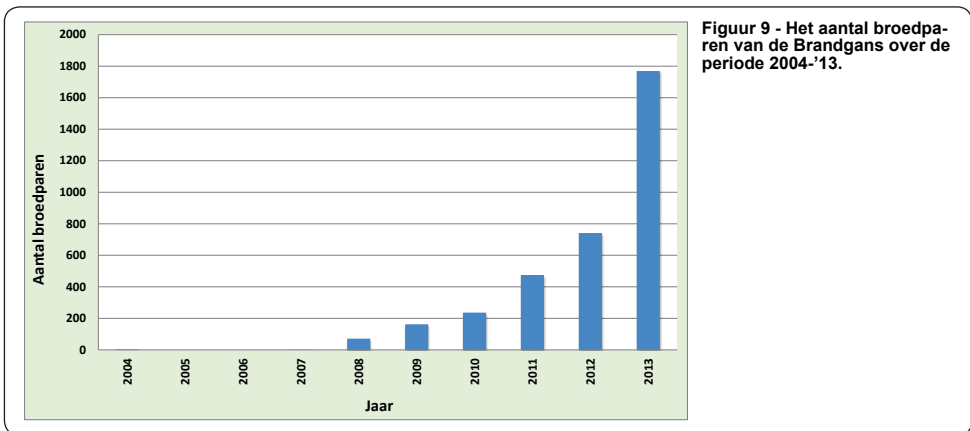
Rond 2000 kwam er een omslag, zij het voor de negen beschouwde soorten niet tegelijker-

tijd. Terwijl Slobeend, Grutto en Graspieper al inleverden, groeide de Kievit nog door tot 249 en de Tureluur tot 75 paren, beide in 2004. De Veldleeuwrik houdt het bestand redelijk op peil, maar bij zes van de negen soorten weidevogels is de laatste jaren de negatieve aantaltrend dramatisch en ziet het ernaar uit dat de broedbestanden in een vrije val zijn geraakt.

In 1969, toen in dit land wellicht nog slechts honderd paren Bruine Kiekendieven broedden, herbergde de Korendijkse Slikken één paartje. Het bestand groeide nadien tot drie tot zes paren. Voorts huizen er twee paren Haviken en ten minste één koppel Buizerds (Figuur 8). Het tegenoverliggende Tiengemetten herbergt dezelfde soorten roofvogels. Vaak steken er exemplaren het Vuile Gat over om op de Korendijkse Slikken te jagen, hetgeen ook opgaat voor roofvogels die bindendijks en op de Beninger Slikken broeden. 's Winters domineren Slechtvalk en Buizerd

Zicht op het bekende grasgors gedeelte van de Korendijksche Slikken, de zogenaamde polder's Lands Bekade Gorzen.
Foto: Gert Huijzers.

de roofvogelscene, met voorts meestal één of meer Blauwe Kiekendieven en een Bruine, die er pleegt te overwinteren. De meeste winters pleistert er een Zearend op de Korendijkse Slikken, soms meer dan eentje.

Brandganzen

Het noordelijk Deltagebied en speciaal het Haringvliet was één van de regio's van waaruit de Brandgans vanaf ruwweg de eeuwwisseling delen van Nederland met verbluffend elan overrompelde als broedgebied. In het Haringvliet vormden de Slijkplaat en de Hellegatsplaten kernen. De Korendijkse Slikken ligt daar halverwege tussen. In 2008 vestigden zich – na wat losse broedgevallen daarvoor – 71 paren. Binnen vijf jaren groeide het bestand naar bijna achttienhonderd paren in 2013 (Figuur 9), zulks ondanks de door de Provincie Zuid-Holland ruimhartig verleende afschotvergunningen ter voorkoming van oogstschade. Van deze vergunningen

wordt binnendijks hevig gebruikgemaakt. De Brandganzen vestigden zich op het grasareaal waarvan ze inmiddels een aanzienlijke oppervlakte in gebruik namen, zulks ook al omdat ieder paar rond het nest een territorium met een behoorlijke straal in acht neemt. Omdat deze grasgebieden in het zomerhalfjaar ook een aanzienlijk contingent niet-broedende Brandganzen trekt, bieden de Korendijkse Slikken thans óók midzomer een ongekend schouwspel, waarin ganzen de vogelscene geheel domineren.

Ganzen contra weidevogels?

De aantalsafname bij de weidevogels zette in voordat Brandganzen op de Korendijkse Slikken hun piketpaaltjes sloegen om er te komen broeden, zij het dat al geruime tijd voor de eerste broedgevallen er 's zomers groepen niet-broedende Brandganzen pleisterden. De vraag rijst of er een verband is, of de entree van Brandganzen, al dan niet broedend, tij-

Kreken vormen de natuurlijke overgang tussen de 'ruigte' en de weilanden van het onbekade gedeelte.
Foto: Gert Huijzers.

Een hedendaags beeld van het onbekade gedeelte, prachtige kreken, met een zeer dicht struweel op de oevers. Foto: Gert Huijzers.

dens het weidevogelbroedseizoen een drempefactor vormde die de toch al negatieve aantalstrends accelereerde. Natuurlijk zal een breed onderzoek dit veronderstelde verband moeten bewijzen, maar er zijn aanwijzingen die niet zijn te veronachtzamen.

De horden Brandganzen houden 's zomers het grasareaal goed kaal. Daarbij komt dat de afgelopen voorjaren aan de (soms zeer) droge kant waren, waarin de grasgroei vertraagd op gang kwam. Voorts vertonen de Brandganzen voor hun nestvorming een voorkeur voor pollen, waardoor deze als nestelgelegenheid voor weidevogels en met name Grutto's wegvallen. De aanwezigheid van ganzen gaat dus ten koste van dekking, zulks ten faveure van predatoren, inclusief Kleine Mantelmeeuwen, waarvan er in en rond Europoort/het Haringvliet in totaal ruim 27.000 paren broeden (Strucker 2013), die bij hun voedselvluchten

het gehele noordelijke Deltagebied bestrijken. Een ander negatief punt is dat Natuurmonumenten voor 's Lands Bekade Gorzen moet leven met historische pachtcontracten met boeren. Deze streven een peilbeheer na dat ongunstig uitpakt voor weidevogels... in dit land is de relatie tussen natuurbeheer en boeren een perpetuum mobile.

Natuurmonumenten is zich bewust van de voor vogels minder rooskleurige ontwikkeling. Op 11 juli 2013 maakten de auteurs met Natuurmonumenten-functionarissen een gezamenlijke rondgang door het gebied. Hierbij was ook Henk Maijer, als regiohoofd Natuurmonumenten ruim dertig jaar betrokken bij de Korendijkse Slikken en trouwens bij de gehele Spuimond. Er was genoeg gesprekstof over de relatie tussen het waterpeil, de uitdroging en de ganzenexplosie, die ieder hun eigen effecten hebben en/of elkaar beïn-

De Scholekster heeft het ook zwaar en is de laatste jaren flink teruggevallen. Foto: Gert Huijzers.

vloeden en accelereren. Henk Maijer gaf er blijk van dat de gang van zaken ook hem aan het hart gaat en over de kwestie Korendijkse Slikken na te denken. Maatregelen om op de Korendijkse Slikken de oude glorie van rond 1990 te doen terugkeren zijn zeker denkbaar, maar die zullen ingrijpend moeten zijn. Dat zijn de Korendijkse Slikken overigens meer dan waard.

Tussen 1969 en heden voerden de volgende personen het broedvogelonderzoek uit: John Bakker (1991), Rob Burgmans (1986-2011), Anton Giljam (Natuurmonumenten) (1983-heden), Paul Groeneweg (1999-heden), Ton Havermans (1997-'99), Gert Huijzers (1978-2011 en daarna incidenteel), Frieda Krijnen (1992-2000), Henk Maijer (Natuur-

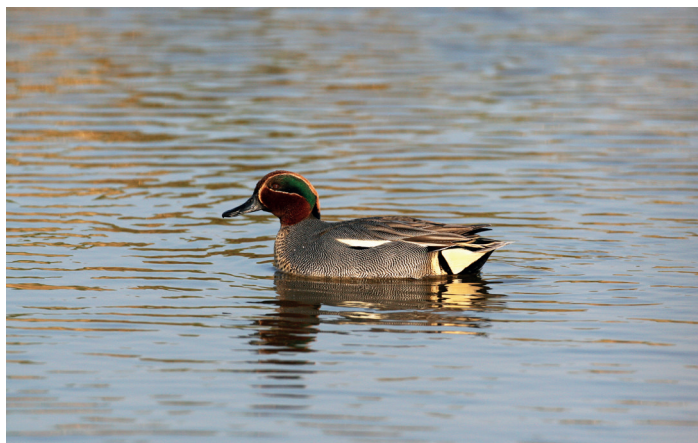
De Sprinkhaanzanger is een vaste broedvogel, met evenwichtige aantallen over een reeks van jaren.

Foto: Gert Huijzers.

monumenten) (1982-'99), Bas Pols (1995-'97), Gerard Ouweneel (1969 en voordien) en Henk van der Weijden (voor 1969).

De Wintertaling is altijd een onregelmatige broedvogel geweest. Tegenwoordig lijkt deze soort in de Korendijkse Slikken echter te zijn 'verdwenen'.

Foto: Gert Huijzers.

■ G.W. Huijzers, Nicolaas van Puttenstraat 22, 3267 AN Goudswaard, e-mail: gert.huijzers@hotmail.com & G.L. Ouweneel, Lijster 17, 3299 BT Maasdam, e-mail: glo@xs4all.nl.

LITERATUUR:

Beusekom, R. van, P. Huigen, F. Hustings, K. de Pater & J. Thissen (2005): Rode Lijst van Nederlandse broedvogels. Vogelbescherming en Sovon. Tirion, Baarn.

Bijlsma, R.G., F. Hustings & C.J. Camphuysen (2001): Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij/KNNV Uitgeverij. Haarlem/Utrecht.

Huijzers, G. (1999): De Korendijkse Slikken: elk jaar anders. In: **Luitwieler, M. et al:** Vogels van de Hoeksche Waard. Het Hoekschevaards Landschap. Oud-Beijerland.

Ouweneel, G.L., H.G. van der Weijden, A. Troost & J. Kuypers (1970): De Spuimond, een nationaal natuurgebied. De Levende Natuur 73:199-211.

Ouweneel, G.L. (1985): De Spuimond, een nationaal natuurgebied II. De Korendijkse Slikken. De Levende Natuur 86:168-171.

Swelm, N.D. (1991): De broedvogels van het noordelijk Deltagebied. Uitgave Landinrichtingsdienst. Ministerie van LNV. Stichting Ornithologisch Station Voorne.

Strucker, R. (2013): Voorlopige aantallen kustbroedvogels per gebied in 2013. Rapport Delta Project Management, Vlissingen.